

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 103

Persian (M A)

Topic: Iraj Mirza

ایرج میرزا (پاییز ۱۲۵۲ یا ۱۲۵۳ خورشیدی در تبریز - ۲۲ اسفند ۱۳۰۴ خورشیدی در تهران) ملقب به «جلال الممالک» و «فخرالشعرا»، از جمله شاعران برجسته ایرانی در عصر مشروطیت (اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی) و از پیشگامان تجدد در ادبیات فارسی بود. ایرج میرزا در ۱۲۵۲ خورشیدی به دنیا آمد. وی فرزند صدرالشعرا غلامحسین میرزا و نوه ایرج پسر فتحعلی شاه قاجار بود. ایرج میرزا در قالب‌های گوناگون شعر سروده و ارزشمندترین اشعارش مضامین انتقادی، اجتماعی، احساسی و تربیتی دارند.

تحصیلاتش در مدرسه دارالفنون تبریز صورت گرفت و در همان مدرسه مقدمات عربی و فرانسه را آموخت. ایرج در دوران کودکی و نوجوانی، زیر نظر پدر و آموزگار سرخانه، زبان، ادبیات فارسی و مقدمات زبان عربی و فرانسه را آموخت تا اینکه به شعر و شاعری روی آورد و نخستین شعرهایش را در ستایش امیر نظام گروسی پیشکار ولیعهد که خود اهل ادب بود، سرود. در نوزده سالگی لقب «ایرج بن صدرالشعرا» یافت. ایرج میرزا به زبان‌های فارسی، ترکی آذربایجانی، عربی و فرانسه تسلط داشت و روسی نیز می‌دانست و خط نستعلیق را خوب می‌نوشت. هنگامی که حسنعلی خان گروسی ملقب به «امیرنظام گروسی» مدرسه مظفری را در تبریز ساخت، ایرج میرزا معاونت آن مدرسه را برعهده گرفت. ایرج همچنین مدیریت ماهنامه «ورقه» یا «ارگان دارالفنون تبریز» را که نخستین نشریه دانشجویی تبریز بود، نیز عهده‌دار شد.

پدرش با تخلص «بهجت» شعر می‌سرود. ایرج به گروهی از شاهزادگان قاجار تعلق داشت که در حکمرانی بر کشور سهم موثری نداشتند اما با این وجود، تعلق خاطر خود را به نسب و اشرافیت خود حفظ کرده بودند. او هنگامی که ۱۶ ساله بود، ازدواج کرد و سه سال از ازدواجش نگذشته بود که پدر و همسرش را از دست داد. ایرج از نوزده سالگی به عنوان شاعر در دستگاه ولیعهد منصوب شده بود و برای عیدها و مراسم رسمی شعر می‌سرود. اما از آنجا که از سرودن مدایح درباری بیزار بود از این شغل خارج شد و پیشه منشی‌گری و دبیری را بر عهده گرفت.

آثار ایرج را می‌توان به دو بخش پیش و پس از مشروطه تقسیم کرد. اشعار دوره پیش از مشروطه او که محصول دوران جوانی اوست، بیشتر قصایدی در ستایش رجال زمان و بزرگان قاجار است. اشعار دوره پس از مشروطه ایرج که بیشتر به انتقادهای اجتماعی در قالب مضامین بکر اختصاص دارد، دارای اعتبار ادبی بیشتری هستند.

ایرج به همراه ملک‌الشعرا بهار، بلندترین صدای شعر دوره مشروطه بود. وی چندین شعر نیز در احترام به مادر دارد. شعرهایی چون «قلب مادر» با مطلع «داد معشوق به عاشق پیغام/ که کند مادر تو با من جنگ» و «مهر مادر» با مطلع «گویند مرا چو زاد مادر» از معروفترین اشعار فارسی در مورد احترام به مادر هستند.

سرانجام این شاعر منتقد بی‌پروا در ۲۲ اسفند ۱۳۰۴ خورشیدی به سبب سبکته قلبی درگذشت و در آرامگاه ظهیرالدوله در شمال تهران به خاک سپرده شد. روی سنگ قبر او نیز نوشته شد:

این که خفته است در این خاک منم

ایرجم ایرج شیرین‌سخنم

مدفن عشق جهان است اینجا

یک جهان عشق نهان است اینجا

هرکه را روی خوش و خوی نکوست

مرده و زنده من عاشق اوست